

УДК 504.052:330.342:006.032(477)

А.Г. ШАПАР, чл.-кор. НАН України, д-р техн. наук, проф., директор Інституту проблем природокористування та екології НАН України, м. Дніпропетровськ, Україна
П.І. КОПАЧ, канд. техн. наук, заступник завідувача відділу екологічних основ технологій природокористування Інституту проблем природокористування та екології НАН України, м. Дніпропетровськ, Україна

ДОЛУЧЕННЯ ДО МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ «ІНІЦІАТИВА ПРОЗОРОСТІ ВИДОБУВНИХ ГАЛУЗЕЙ» – НАГАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ

Наведено механізм реалізації міжнародного глобального стандарту «Ініціатива прозорості видобувних галузей». порушено питання про необхідність залучення України до цієї міжнародної ініціативи.

Ключові слова: міжнародний стандарт, гірничодобувна промисловість.

В Конституції України, Кодексі України про надра проголошено: «Надра є виключною власністю народу...». На превеликий жаль нераціональне, хижацьке використання надр сприяє надмірному збагаченню окремих людей, груп, кланів і викликає подальше зубожіння, насамперед, корінного населення.

Практика зарубіжних країн з багатими надрами свідчить, що ця проблема, за активної громадянської позиції суспільства, може бути ефективно вирішена.

Все нижченаведене може застосовуватися і в Україні. Найяскравішим прикладом успішного розподілу доходів від нафти в регіоні для забезпечення високого рівня життя є Кувейт, де прибуток від нафти становить 80 % прибуткової частини державного бюджету. Уряд вкладає значну частину доходів від продажу нафти у "Фонд майбутніх поколінь", на який щорічно надходить 25 % коштів від нафтових надходжень. В даний час капітал Фонду майбутніх поколінь оцінюється, за деякими даними, на суму близько \$ 100 млрд. Фонд, виконуючи роль головного державного накопичувального органу, використовується не тільки для стабілізації бюджету країни і її відновлення, але й фінансує багато соціальних проектів: виплата великої допомоги на новонароджену дитину, матеріальна допомога молодят, виплати для безробітних. Комунальні послуги та супутникові канали тут безкоштовні. Безробітні в Кувейті отримують допомогу в розмірі \$ 800, в той час як мінімальна

заробітна плата в країні становить \$ 2500.

В США процес освоєння надр і видобутку вуглеводнів контролюється урядом. Видобувні запаси систематично перераховуються, дані про параметри видобутку направляються в органи державного регулювання, там узгоджують місця проведення робіт і вводять обмеження на темп вилучення копалин. Такі заходи прямо чи побічно призводять до формування умов, які забезпечують раціональне надкористування, а також зростання віддачі.

Прикладом штату, де існує ефективне законодавство з регулювання видобувних галузей, є Аляска. Там більша частина ренти, отриманої у сфері гірничодобувної діяльності, направляється в економіку на розвиток виробничої та соціальної інфраструктури, а також на створення Постійного фонду. До нього входить 25% усіх доходів штату від ліцензійних і рентних платежів, а також роялті, бонуси, федеральні платежі з мінеральних ресурсів в частині, яка належить штату. Це свого роду резерв, що забезпечує розвиток штату. Він призначений для забезпечення суспільних потреб, а також для страхування доходів від інфляції. Кошти фонду можуть бути використані адміністрацією лише після загального голосування всіх жителів на референдумі і обговорення даного питання в різних політичних і громадських організаціях, а також у пресі. Щорічно приблизно 10 % доходів фонду йдуть на виплату дивідендів жителям штату. Таким чином, на Алясці реалізується соціальна політика, що поєднує в собі державне регулювання та ринкову самоорганізацію, яка враховує

соціальні, природні та національні особливості території.

Аналогічна, з деякими національними особливостями, практика розподілу доходів від гірничодобувної діяльності діє в Канаді, яка охоплює сферу освіти та охорони здоров'я.

В Україні ситуація з розподілом доходів від експлуатації загальнонародного багатства надр далека від задовільної. Випадок з освоєнням родовищ сланцевого газу в Донецькій і Харківській областях – найбільш кричущий приклад поспрання інтересів українського народу, Конституції України та її Законів.

Міжнародною спільнотою для унеможливлення такого використання ресурсів у 2002 році було створено міжнародний глобальний стандарт Ініціатива прозорості видобувних галузей (ІПВГ). Основні положення стосовно міжнародного стандарту ІПВГ взяті з матеріалів Інтернету [1-3]

Понад 3,5 млрд людей – половина населення світу – живуть в країнах, багатих придатними для розробки корисними копалинами, такими як нафта, газ і мінерали. Однак занадто часто доходи від цього багатства не йдуть на розвиток країн і не приносять користь пересічним громадянам. Галузь видобутку корисних копалин за визначенням не проста для ефективного, прозорого та інклюзивної управління з боку держави. До таких викликів, які постають перед урядами різних країн, варто придивитися і Україні, в якій активно експлуатуються надра. З освоєнням цих ресурсів виникає потреба забезпечити такий стан справ, щоб вигоду від експлуатації надр відчувало якнайбільше українців.

Зараз якраз настає час для вироблення більш високих стандартів у цій сфері. У травні 2013 року представники урядів, приватного сектору та громадянського суспільства з усього світу з'їхалися до Сіднею, Австралія, на 6-у Глобальну конференцію «Ініціативи прозорості видобувних галузей» (ІПВГ). ІПВГ – добровільна міжнародна система, за допомогою якої уряди беруть зобов'язання щодо забезпечення підзвітності та прозорості гірничої, нафто-і газодобувної промисловості в своїх країнах.

Концепція ІПВГ проста. Уряди-учасники укладають партнерські договори з приватними компаніями і громадськими організа-

ціями для публікації щорічного звіту, в якому порівнюються дві цифри: декларовані урядом доходи і інформація, надана видобувними компаніями як плата за свою діяльність з видобутку нафти, газу та інших копалин. Ця система стимулює чесність і надає дані, потрібні для звітності.

З часу виникнення цю ініціативу підтримали Сполучені Штати, Великобританія, Німеччина, Італія, Канада, Франція, Японія, Світовий банк, МВФ, а також понад 80 найбільших нафтогазових і гірничодобувних компаній. Принципи ІПВГ щодо прозорості надходжень можуть діяти в країнах усіх регіонів світу і на всіх рівнях розвитку. Ось чому зараз працюють в напрямку набуття повного членства в ІПВГ і приєднання понад 35 країн Африки, Азії, Латинської Америки та Європи, які також беруть подібні зобов'язання перед своїми громадянами.

У 2009 році, коли стандарт запрацював, йому відповідали лише дві країни, але вже тоді було розкрито 200 \$ млрд сукупних доходів. Тепер (до травня 2013 року) таких країн 21, а сума розкритих сукупних доходів досягла \$ 1 трлн. Ще 16 країн досягли статусу кандидата. Серед країн пострадянського простору активну роботу в цьому напрямку уже проводять Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Грузія.

Для України надзвичайно важливою є реалізація принципів ІПВГ. Уряд України повинен працювати над створенням системи, яка передбачала б більшу інформованість про доходи від газо- і нафтовидобутку та реалізації мінерально-сировинних ресурсів. Прогрес у цій важливій ініціативі продемонстрував би громадянам України, що їх уряд намагається бути більш відкритим, більш чуйним і більш відповідальним, ніж торік. Реалізація ІПВГ також була б важливим кроком у поліпшенні іміджу України як країни, зручної для ведення бізнесу, – завдяки демонстрації прозорості та підзвітності уряду в розпорядженні новими потоками доходів від нафто- і газовидобутку.

ІПВГ допомогла б уряду дати відповіді на питання тих людей, які живуть на територіїх потенційного видобутку сланцевого газу та інших мінеральних ресурсів. Дотримання стандартів ІПВГ допомогло б українському уряду чітко показати, звідки приходять гроші і куди вони направляються, зробити процес прозорим.

Прозорість вигідна закордонним гірничодобувним компаніям, оскільки допомагає їм краще розуміти середовище для роботи в країні, в яку вони планують інвестувати. Прозорість вигідна і людям, які живуть в зонах потенційної гірничодобувної діяльності.

Процес контролюється багатосторонньою групою представників уряду, компаній і громадських організацій та моніториться на міжнародному рівні. В результаті виграють усі: держава отримує приплив інвестицій як бонус за прозорі умови ведення бізнесу, компанії отримують однакові і зрозумілі правила гри, громадяни мають доступ до достовірної інформації про стан справ, що посилює позиції громадянського суспільства

в боротьбі з корупцією. В результаті поліпшується ситуація в гірничодобувному секторі, підвищується його стабільність.

Таким чином, враховуючи Європейський вектор розвитку, який вибрав народ України, немає сумніву в тому, що уряд повинен докласти максимум зусиль для реалізації прозорості у відношеннях держави, бізнесу згідно міжнародному стандарту ІПВГ.

При такій системі ніколи не виникне питання, чи видобувати і як видобувати сланцевий газ та інші корисні копалини. Під таким гаслом і пройшла в ІППЕ НАН України у листопаді 2014 року сьома міжнародна молодіжна наукова конференція «Довкілля – XXI».

Перелік посилань

1. Інтернет-ресурс: www.tbu.com.ua.
2. Інтернет-ресурс: <http://eiti.org>.
3. Інтернет-ресурс: <http://geology.gov.kz//ru/nevs>.

*Стаття надійшла до редколегії 24.11.2014 р. українською мовою
Стаття рекомендована членом редколегії канд. техн. наук М.А. Ємцем*

А.Г. ШАПАРЬ, П.И. КОПАЧ

Институт проблем природопользования и экологии НАН Украины, г. Днепропетровск, Украина

ПРИОБЩЕНИЕ К МЕЖДУНАРОДНОМУ СТАНДАРТУ «ИНИЦИАТИВА ПРОЗРАЧНОСТИ ДОБЫВАЮЩИХ ОТРАСЛЕЙ» – НАСУЩНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ ДЛЯ УКРАИНЫ

Приведен механизм реализации международного глобального стандарта «Инициатива прозрачности добывающих отраслей». Затронут вопрос о необходимости привлечения Украины к этой международной инициативе.

Ключевые слова: международный стандарт, горнодобывающая промышленность.

A.G. SHAPAR, P.I. KOPACH

*Institute for Nature Management Problems and Ecology of National Academy of Sciences of Ukraine,
Dnipropetrovsk, Ukraine*

INTRODUCTION TO INTERNATIONAL STANDARD "INITIATIVE EXTRACTIVE INDUSTRIES TRANSPARENCY" – THE URGENT NEED FOR UKRAINE

The mechanism of realization of the international global standards Initiative extractive industries transparency" Raised the question of the necessity of involving Ukraine in this international initiative.

Keywords: International Standard, the mining industry.